

(*Hubris and Blindness: How Much Does Alan Greenspan Matter?* [str. 19–30], r. 2000; *The Ancient Greek Democratic Ideal and its Relevance to Today's World* [str. 40–57], r. 2002; *The Influence of Sophocles on Contemporary Theater or Sharing of Responsibility* [str. 58–69], r. 2004; *Notes for a Medea Workshop Production* [str. 117–120], mezinárodní festival antického řeckého dramatu, Paphos, Odeon, r. 2002), na mezinárodní konferenci v italské Neapoli v r. 2001 (*Contrasting Complement: Experiences with Euripides' Suppliant* [str. 31–39]), v Athenách v r. 1983 (*Performing Euripides' Hecuba* [str. 70–72]), při znovuoctvření antického divadla v někdejších Oiniadách Messolongi v r. 1987 či několika divadel na Kypru v r. 1988 (*Antigone et Oiniades – from the Directors' Notes* [str. 73–89]). Vedle těchto starších materiálů, dnes již jen těžce dostupných, zaujme z hlediska obsahového i metodologického zveřejnění diskuse „u kulatého stolu“ o Sofokleově tragédii *Oidipús král* (str. 90–116), která se uskutečnila v prosinci r. 1994 na univerzitě ve Villanově. Této diskuse se zúčastnili přední teatrologové i herci a její průběh naznačuje mnoho novátorských myšlenek v současném přístupu k antickým textům. Především studentům mezinárodní letní školy antického dramatu je pak určena úvodní kapitola poskytující obecné informace, jako např. o hercích, maskách, charakteristických rysech tragédie aj., převzatá z korespondence mezi Schillerem a Goethem.

Dagmar Bartoňková

HOLFORD-STREVENSON, LEOFRANC – VARDI, AMIEL [EDS.]. *The Worlds of Aulus Gellius*. Oxford: Oxford University Press, 2004, 408 stran. ISBN 0–19–926482–1.

První sborník odborných statí pojednávajících o osobnosti a díle Aulua Gellia, vzdělaného římského úředníka 2. stol. po Kr., to je základní charakteristika předkládané publikace,¹ která vyšla na sklonku roku 2004 a která je souborem pro tisk rozšířených příspěvků kolokvia „Aulus Gellius and his Worlds“, uspořádaného 17. května 2003 na koleji Corpus Christi („Centre for the Study of Greek and Roman Antiquity“) v anglickém Oxfordu.²

V předmluvě editoři komentují tematické členění publikace a vysvětlují její název, zejména plurál výrazu „světy“, který podle nich nejen symbolizuje mnohostranné odborné zájmy Aulua Gellia, ale také odpovídá jeho řecko-římské jazykové a kulturní příslušnosti, dokumentované ostatně i v názvu jeho jediného dochovaného díla *Noctes Atticae* (s. V).

Zbývající úvodní strany obsahují technické údaje, konkrétně obsah (s. IXn.), popis otištěných ilustrací (s. XI), seznam zkratek (s. XIVn.) či medailonky představující jednotlivé přispěvatele (s. XVn.).

Dvanáct odborných pojednání je rozděleno do třech tematických oddílů (I. Contexts and Achievements; II. Ideologies a III. Reception), jejichž pojmenování nese zřejmé stopy Holford-Strevensovy půvabné obraznosti.³

První a nejobsáhlejší oddíl, soustředěný na „obsahy a dosahy“ díla, zahajuje příspěvek Simona Swaina „Bilingualism and Biculturalism in Antonine Rome: Apuleius, Fronto, and Gellius“ (s. 3–40). Gelliův vztah k řeckému jazyku je v něm představen jako součást procesu „navazování“ říms-

¹ Tak charakterizují knihu sami editoři (v předmluvě na straně V) i recenzenti (SROV. HESSE, MICHAEL [REC.]. Leofranc Holford-Strevenson, Amiel Vardi, *The Worlds of Aulus Gellius*. Oxford: Oxford University Press, 2005. Pp. 408. ISBN 0-19-926482-1. \$ 145.00. *Bryn Mawr Classical Review* [seriál online], 2006.07.39. Dostupný z URL: <<http://ccat.sas.upenn.edu/bmcr/2006/2006-07-39.html>> [cit. 2007–03–04].)

² Stejně jako kniha, také konference byla vůbec první konferencí věnovanou výlučně Aulu Gelliiovi.

³ Srov. podobně koncipované názvy oddílů a kapitol Holford-Strevensovy proslulé monografie o Aulu Gelliiovi (její přepracované vydání vyšlo v nakladatelství Oxford University Press r. 2003 pod názvem *Aulus Gellius, An Antonine Scholar and his Achievement*).

ské kultury na kulturu řeckou, které zahájili republikánští autoři (vše s Ciceronem) a ve druhém století po Kr. rozvíjeli specifickou podobou bilingvismu spolu s Gelliem také Fronto a Apuleius. Jejich společný cíl přesahuje hranice jazyka do kulturní oblasti a souhrnně řečeno naplňuje záměr manifestovat, že římská kultura dokázala vstřebat to nejlepší z řeckého prostředí.

Alessandro Garcea spolu s Valerií Lomantovou rozebírají v případové studii ke kapitole *N.A.* 19,13 „Gellius and Fronto on Loanwords and Literary Models: Their Evaluation of Laberius“ (s. 41–64) Gelliův vztah k přejatým slovům. Ukazují, jaké důsledky měly latinské gramatické teorie o řečtině (zejména v první polovině před a po Kr., kdy byla latina chápána jako zvláštní odnož aiolské řečtiny: s. 45) pro přejímání cizích slov. Slova přejatá z řečtiny nebyla vnímána jako slova barbarská, ale jako součást tzv. „obojího jazyka“ (*utraque lingua*). K uznání slov do zavedeného lexika přistupovala však ještě další kritéria, z nichž u Gellia zůstává již jen kritérium autority. Autoři pomocí dokladů prokazují, že Gellius si v uplatňování tohoto kritéria počínal nezávisle na svém jinak obdivovaném učiteli Frontonovi, konkrétně, že uplatňoval přísnější měřítko než Fronto v hodnocení Laberiových lexikálních inovací (k přijetí slov do lexika mu nestačil pouhý fakt Laberiových příslušnosti k „dávným autoritám“).

Franco Cavazza se rozhodl v příspěvku „Gellius the Etymologist: Gellius' Etymologies and Modern Etymology“ (s. 65–104) porovnat Gelliiova etymologická vysvětlení jak s názory dalších antických gramatiků, tak i se závěry moderní jazykovědy. Rozbory Gelliiových etymologií vykazují pevné zasazení tohoto autora do tradice antických etymologií, i když s určitými drobnějšími odchylkami. Gellius prokazoval při hledání etymologií podle F. Cavazzy obratnost a preciznost, znalost etymologického pojmosloví, schopnost samostatného úsudku, včetně korekce názorů jiných etymologů, a také schopnost dojít k správnému závěru (z přehledné tabulky vyplývá Gelliiova 88% úspěšnost, s. 103). Zároveň si Gellius byl vědom významu sémantiky, která je i dnes neoddělitelná od vědecké etymologie. Souhrnně lze říci, že si počínal jako odborník, nikoli etymolog-laik.

Graham Anderson zkoumá Gelliův vypravěčský um („Aulus Gellius as a Storyteller“, s. 105–117), který byl u Gellia dosud přehlížen. Zkoumá tři aspekty jeho vypravěčské techniky, konkrétně volbu příběhů, jejich kvalitu ve srovnání s jinými dochovanými verzemi týchž příběhů a vypravěčskou invenci v osobních vzpomínkách. Gelliiova vyprávění Anderson nepovažuje za vypravěčsky atraktivní a svižná (jako např. vyprávění Apuleia), ale za svědectví proměny příběhu perem sběratele zajímavostí, který vypravuje o tom, co četl (nikoli, co slyšel). Z tohoto hlediska se Andersonovi Gellius jeví myšlenkově bližší Pliniovi než autorům druhé sofistiky, do níž dobou působení i přátelskými vztahy nepochybně patřil.

Andrew J. Stevenson se v posledním příspěvku prvního oddílu („Gellius and the Roman Antiquarian Tradition“, s. 118–155) soustředil na Gelliův vztah k římské antikvární tradici. Gelliiovo dílo na antikvární tradici navazuje metodami i obsahem, jeho vlastním příspěvkem je potom chápání antikvarismu jako zdroje zábavy a potěšení ze shromažďování a prezentování poznatků.

Druhý oddíl je zastřešen tématem „ideologii“ *N. A.* Amiel Vardi se zaměřil na vysvětlení toho, jak se Gellius vypořádává s očekáváním, které vzbuzuje žánrová příslušnost jeho díla, i toho, co stojí v pozadí jeho odchylek od žánrových konvencí („Genre, Conventions, and Cultural Programme in Gellius' *Noctes Atticae*“, s. 159–186). Prokazuje, že odlišnosti oproti jiným komentářům (*commentarii*), jak Gellius své drobnější pestré útvary – jejichž spojení do celistvého díla je v antické literatuře jedinečné – sám souhrnně pojmenovává, a tak vřazuje své dílo do žánru *miscellanea*, jsou důsledkem vzdělávacího záměru (přítomného výrazně i u Cicerona) vychovat „profesionálního“ intelektuála, či jinak řečeno, džentlmenkého učenice.

Teresa Morganová, podrobuje zkoumání výchovně-vzdělávací stránku Gelliiova díla („Educational Values“, s. 187–205). Argumentuje na základě Gelliiovy předmluvy i hojných příkladů z vlastního textu, že Gelliiovy vzdělávací cíle mají velmi silný mravní rozměr (etický „plán“: s. 196), který je čtenáři předáván nesystematicky, spíše útržkovitě, což ovšem podle Morganové dobře odráží osvojování si mravních hodnot v běžném životě. Tento plán odpovídá společenskému postavení

svobodného, urozeného (či alespoň majetného) a vzdělaného muže a slouží k rozvíjení všech rovin jeho statutu „dobrého“ Římana.

Také Stephen M. Beall chce ve své studii přiblížit hodnoty, které se skrývají v Gelliiově díle („Gellian Humanism Revisited“, s. 206–222). Beall vychází z Maracheova označení myšlenkového pozadí *Attických nocí* jako „gelliiovského humanismu“⁴ a toto označení argumentačně prověřuje a upřesňuje. Filozofickým východiskem Gelliiových názorů je podle Bealla umírněná, ať už pyrrhónská či akademická skepse, předjímající „neo-klasickou“ skepsi R. Bacona, M. de Montaignea a P. Charrona (s. 213). V souladu s dělením přítomným už v jeho dizertaci⁵ (tj. podle cílů, které Gellius vytyčil pro svou práci v předmluvě) Beall následně specifikuje jednotlivé hodnoty, k jejichž osvojení a prohloubení chtěl Gellius svým dílem přispět. Hlavní životní hodnotou je pro Gellia samo studium a v tomto duchu je, jak vyplývá z Beallova příspěvku, také pravým humanistou.

Wytse Keulen („Gellius, Apuleius, and Satire on the Intellectual“, s. 223–245) se zajímá o v Gelliiově textu hojně ironicky laděné kapitoly, v nichž Gellius napadá formou vzpomínkových příhod různé polovzdělané, ale často uznávané a vyhledávané intelektuály, či spíše pseudo-intelektuály. Keulen srovnává Gelliiovu kritiku s podobně ironickými poznámkami Apuleia v *Metamorfózách* a v komparaci hledá odpověď na otázku, do jaké míry byla kritika intelektuálních autorit sebeironií. Oba autoři podle něho počítali se čtenářem schopným prohlédnout skrze kritiku a rozpoznat jejich autorský postoj, u obou byla tato kritika spojena s postavou Sókrata (byť rozdílně), jejich podobná slovní zásoba i způsob dějového ztvárnění navíc svědčí o veřejné debatě na toto téma, stejně jako o schopnosti obou svěst ironii i na sebe samé s cílem pobavit čtenáře.

Příspěvky závěrečného oddílu, věnovaného „recepti“ Gelliiova díla, sledují další život *Attických nocí*, který si nepochybně zaslouhuje, jak píše v úvodu svého příspěvku i hlavní organizátor konference a zřejmě největší znalec Gelliiova díla, Leo Franc Holford-Strevens, mnohem větší pozornost ústící v ucelené historické pojednání (s. 249). Ve své studii („*Recht as een Palmen-Bohm and Other Facets of Gellius' Medieval and Humanistic Reception*“, s. 249–281) chce Holford-Strevens přinést alespoň částečný příspěvek k dějinám recepce *N. A.* ve středověku a raném novověku v podobě souvislého vhledu do osudů jedné z kapitol (*N. A.* 3,6), v níž Gellius cituje Aristotelovu a Plútarchovu zprávu o zajímavé vlastnosti palmového dřeva. Holford-Strevens ukazuje s nesmírným rozhledem nejen problematiku rukopisné tradice, ale také způsob nakládání s vlastním obsahem kapitoly.

Michael Heath („Gellius in the French Renaissance“, s. 282–317) hodnotí vliv *Attických nocí* na francouzské humanistické učence 16. století po Kr., jak na editory a komentátory *N. A.*, které zajímal Gelliiov text z filologického hlediska (jako např. Josse Bade, Henri Estienne), tak také na humanistické vzdělance i autory miscellaneí, kteří brali Gellia jako věcnou i literární autoritu a na této bázi z jeho díla čerpali nejrůznější poznatky (např. Nicolas Bérault, Guillaume Budé, Julius Caesar Scaliger, François Rabelais, a zejména Michele de Montaigne).

Anthony Grafton („Conflict and Harmony in the *Collegium Gellianum*“, s. 318–342) doplňuje Heathův pohled na recepti Gelliiova díla v renesanci nástinem situace v renesanční Itálii. I on dochází k závěru, že Gelliiovo dílo byl chápáno v této době jako jakýsi nevyčerpatelný metodologický a stylistický vzor, a s nadsázkou podotýká, že vzhledem k vlivu *Attických nocí* v této době by bylo možné označit dějiny prvních fází moderní filologie jako dějiny „Gelliiova kolegia“ (*Collegium Gellianum*).

Sborník uzavírá strukturovaný soupis bibliografie (s. 343–373) a několik indexů (i. citovaných míst: s. 375–378; i. slov, o nichž Gellius pojednává: s. 379; a věcný a jmenný rejstřík: s. 380–392).

⁴ MARACHE, R. *La critique littéraire de langue latine et le développement du gout archaisant au IIe siècle de notre ère*. Thèse Fac. Lettres Paris: Rennes Plihon, 1952, 294.

⁵ BEALL, STEPHEN M. *Civilis Eruditio: Style and Content in the "Attic Nights" of Aulus Gellius*. Diss. University of California, Berkeley, 1988.

Konkrétní témata příspěvků jasně ukazují směr, kterým se vydává soudobé zkoumání Gelliiova díla, a zároveň zřejmě nejsilnější stránku Gelliiova spisu, jeho formální hloubku a promyšlenou mnohovrstevnatou kompozici, poskytující široké interpretační možnosti. Dílu, které inspirovalo své čtenáře odjakživa takovým způsobem, se dostalo pozornosti tolika odborníků ve zvláštním sborníku nanejvýš zaslouženě a snad také ne naposledy.

Katarina Petrovičová

CHANDRIOTIS, ELLADIOS. *The Three Tragedians. Notes on Three Parallel Plays*. Nicosia: Cyprus Centre I. T. I., 2005, 102s. ISBN 9963-9164-1-4.

Filolog a teatrolog Elladios Chandriotis se systematicky zabývá antickým dramatem, a to nejen teoreticky, nýbrž také prakticky; mimo jiné má zásluhy i o pořádání Symposia o antickém řeckém dramatu, organizovaného každý druhý rok na Kypru v městečku Drousha nedaleko Pafu.

K dosavadním publikacím E. Chandriotise se v r. 2005 přidala práce *The Three Tragedians – Notes on Three Parallel Plays*, kterou vydalo nakladatelství Cyprus Centre v Nikosii. Kniha je určena jak filologům, tak divadelníkům a autor zde srovnává Aischylovu tragédii *Choéforoi*, Sofokleovu i Eurípidovu *Élektru*. Jde o hry, které se zabývají otázkou, co Oresta pohánělo k tomu, aby ztrestal vraždu svého otce a aby se dopustil matkovraždy. Chandriotisovo paralelní zkoumání nutí badatele k porovnávání, která mohou čtenářům napomoci vychutnat umění řecké tragédie V. stol. př. n. l., jejíž síla i výzva zůstaly až do dneška nedostižné.

Základní Chandriotisovo srovnání zmíněných tragédií můžeme rozdělit do pěti etap: 1) před setkáním sourozenců, 2) od setkání po radost z rozpoznání, 3) vstříc potrestání, 4) během potrestání a 5) po potrestání. Budeme-li vycházet z tohoto dělení, pochopíme lépe specifické rozdíly mezi zkoumanými tragédiemi, a to především v souvislosti s vnější technikou, kterou všechny tři hry uplatňují.

E. Chandriotis se v této své studii opírá především o vlastní analýzy a zkušenosti, přitom však nezanedbává ani moderní odbornou literaturu, jak to dosvědčuje bibliografický přehled na str. 102. Na str. 96–101 jistě zaujme čtenáře (i praktikujícího divadelníka) několik přehledných tabulek podávajících v konkrétních číselných údajích počet epických a lyrických veršů v uvedených tragédiích i v jejich vzájemném srovnání.

Předkládanou knihu můžeme vřele doporučit každému zájemci o hlubší problematiku řecké tragédie.

Dagmar Bartoňková

JÁN JESSENIUS. *O krvi*. Prel. František Šimon, Jana Balegová, Milena Výrostová. Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach 2007. 42 strany. ISBN 978-80-7097-675-3.

Slovenský překlad Jesseniova drobného spisku *O krvi* doplňuje doposud existující překlady obsáhlejších a známějších děl u nás neobyčejně proslulého lékaře: V roce 1981 vyšel ve slovenštině Jesseniův spis *O kostech* z roku 1601 (*Johannis Iessenii a Jessen De ossibus tractatus – Ján Jessenius, Traktát o kostiach*. Prel. F. Šimon. Martin 1981) a poměrně nedávno byl vydán český překlad pojednání o pitvě – *Anatomia Pragensis* – konané Jesseniem v roce 1600 v Praze (*Jan Jessenius z Jaseně, Průběh pitvy jím slavnostně provedené v Praze L. P. MDC, k níž byl přičleněn traktát o kostech*. Přel. B. Divišová a kol. Praha 2004), který nahradil starší překlad vybraných pasáží tohoto spisu od Ferdinanda Stiebitze (*Jan Jesenský z Jaseného, Popis pitvy konané roku 1600 v Praze*. Praha 1934).

Překlad i komentář Jesseniova díla o makroskopickém posuzování vypuštěné krve – *De sanguine vena secta dimisso iudicium* (1608) je založen na diplomové práci Mileny Výrostové z roku